

Henriette Pedersen

Husmortiden som selvforstått periode

En kvalitativ studie

Bacheloroppgave i Historie - bachelorstudium

Veileder: Hans Otto Frøland

Mai 2023

Henriette Pedersen

Husmortiden som selvforstått periode

En kvalitativ studie

Bacheloroppgave i Historie - bachelorstudium
Veileder: Hans Otto Frøland
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Husmortiden som selvforstått periode

En kvalitativ studie.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	2
1.1. Forskningslitteratur om husmorrollen – det kjønnshistoriske perspektivet	3
1.2. Begrunnelse	4
1.3. Metodikk	5
Kapittel 2 – Norsk familieliv i byen: Utforsking av 1950-tallets dynamikk	7
2.1. Etterkrigstidens dilemma: Kvinnens rolle og familiestruktur i Norge	7
2.2 Kjernefamiliens sterke struktur: Bylivet på 1950-tallet	9
2.3. Kvinnens støtterolle og mannens lederskap: Kjønnsrollene i hverdagen	10
Kapittel 3 – Bygden	12
3.1. Den store flukten fra bygd til by	12
3.2. Husmødrenes perspektiv på kjønnsforskjeller i arbeidslivet.....	13
3.3 Arbeid utenfor hjemmet: En betydningsfull forskjell	15
Kapittel 4 – Forsørgerrollens perspektiver	17
4.1. Misvisende statistikk, Kvinners dobbeltarbeid usynliggjort	17
4.2. Samskatt	19
4.3. Bli begrepet eneforsørger for snever?.....	20
4.4. Forsørgerrollene i bygda, Skillet med byen	22
Kapittel 5 - Hovudkonklusjon.....	23
Litteraturliste.....	25
Vedlegg	26
7.1. Respondentliste	26
7.2. Intervjuoversikt	26
7.3. Intervjuguide	27

Introduksjon

I kjølvannet av andre verdenskrig opplevde verden store økonomiske, sosiale og politiske omveltninger. Når man reflekterer over denne tidsepoken blir det de store hendelsene som vies mest oppmerksomhet. Dette kan ansees som naturlig, ettersom det var en prioritet i Europa å gjenoppbygge etter krigen i ly av konflikten mellom stormaktene. Etter flere år med krig på kontinentet, gikk nå Europa mot fredstid. I etterkant av denne perioden er det ofte at søkelyset innen kvinnehistorie havner på 1970-tallets feminismebevegelse. Det som derimot ikke mottar like mye oppmerksomhet er kvinnes rolle på 1950-tallet, som kan være problematisk ettersom denne perioden gir en viktig kontekst til kvinnehistorie. Hvordan så samfunnet ut på 1950-tallet ut fra et kvinneperspektiv? Og muligens enda viktigere, hva synes husmødrene selv i ettertid, når de ser tilbake. Derfor falt valget på å fokusere denne oppgaven rundt husmødrene på 1950-tallet, også kjent som den gyldne husmorperioden.

Under litteratursøket til denne oppgaven så opplevde jeg lite tilgang på litteratur som gikk tilstrekkelig i dybden om husmødre. Dette har ført til en uforventet utfordring ved innhenting av informasjon til oppgaven. Mye av den tilgjengelige litteraturen nevner husmorperioden, men ofte bare i begrensede delkapitler. Når 1950-tallets husmødre blir nevnt, er det ofte som utgangspunkt for å diskutere endringene i morsrollen gjennom tiårene. Det er også viktig å merke seg at flertallet av tilgjengelige kilder fokuserer på heltidshusmødre i byene. Når husmødre på landsbygda blir nevnt, er informasjonen ofte overfladisk eller basert kun på statistikk. Det er begrenset med informasjon om hvordan bygdekvinnene selv opplevde denne perioden. Dette står i kontrast til resten av litteraturen, hvor det ofte går i dybden på byhusmødrenes egne erfaringer.

Derfor vil denne oppgaven forsøke å beskrive samfunnslivet for husmødrene på landsbygda, hvilke muligheter de hadde og hvilke hindringer de møtte. I tillegg vil den se på hvordan husmødrenes liv i byen, slik det er beskrevet i litteraturen, adskilte seg fra husmødrenes liv på landsbygda. For å kunne besvare disse spørsmålene best mulig, valgte jeg å innhente informasjon direkte fra husmødrene selv. Dette ble gjort gjennom en rekke intervjuer med gifte kvinner som levde på landsbygda i denne perioden. Jeg valgte denne tilnærmingen fordi mye av informasjonen som finnes i tilgjengelig litteratur har en sterk tendens til å fokusere på husmødre i byene. Denne oppgaven har valgt å fokusere på kvinner fra landsbygda i Nord-Trøndelag og

Nord-Norge som intervjugruppe på grunn av det utbredte bygdelivet og den begrensede tilgjengeligheten av førstehåndskilder fra denne folkegruppen. Nord-Norge skiller seg fra regioner lengre sør ved å ha et mangfold av bygdehusmødre, som utgjør flertallet av de valgte intervjuobjektene. Ved å rette søkelyset mot denne spesifikke geografiske regionen, søker denne oppgaven å gi en beskrivelse av bygdehusmødrenes liv og deres opplevelse av husmorperioden fra deres eget perspektiv. Videre har en sammenligning mellom byhusmødre og bygdehusmødre blitt inkludert for å oppnå en mer nyansert forståelse av perioden som helhet.

1.1. Forskningslitteratur om husmorrollen – det kjønnshistoriske perspektivet

Boken "Med kjønnsperspektiv på norsk historie» tar for seg historien fra vikingtiden til vår tid med et bruk av kjønn som analyseredskap. Et av kapitlene her handler om husmortiden. Denne boken har vært svært hjelpsom, ettersom den har et mer differensiert forhold til historiefremstillinger. Resten av litteraturen denne oppgaven baserer seg på har kvinners perspektiv i hovedfokus, som til tider fører til en litt ensidig gjenfortelling av historien. Denne boken inkluderer i større grad mannsperspektiv og historisk kontekst som bakgrunn til dens emner, i tillegg til kvinneperspektivet. Noe som var til stor hjelp for å kunne forstå helheten og grunnlaget blant flere av lovene og valgene som ble tatt i husmorstiden. Begrensningene til denne kilden er at siden den tar for seg 60 år med husmortid i bare et kapittel, så har den ikke muligheten til å gå like i dybden på 1950 årene som annen litteratur. I tillegg til dette, så omhandler den lite om husmødre i bygden, ettersom dens fokus er heltidshusmoren.

Boken «I gode og vonde dagar – Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid» av Sølvi Sogner, har vært spesielt nyttig til å forstå familiestrukturen i husmor tiden. Boken omhandler familiehistorien fra 1500 til 2000 tallet. Siden temaet er så spesifikt, er det mye info å hente om familiestrukturen husmortiden i Norge. Når det er sagt, så er dette en av bøkene som ser på 1950 tallet i perspektiv av endringen utover til 70 tallet. Noe som fører til at selv om den gir mye kunnskap om familiestrukturen til husmortiden, så går den ikke tilstrekkelig i dybden for 1950 tallet. Den gir også mindre historieforståelse for årstallet.

Boken «Husmorparadiset – Eit tilbakeblikk på husmora i 1950-og 60-åra» av Anna J Avdem er en av få bøker som eksklusivt omhandler husmor tiden i 1950 tallet. Denne boken har vært spesielt nyttig ettersom den går i dybden om husmor emnet. Avdem presenterer også selve

tankesettet til husmødre i tidsperioden. Det er ikke uvanlig å se intervju, utdrag fra aviser og annen populærkultur i boken. Avdem bruker primærkilder i sin framføring av husmorstiden, sammen med forklaringer og statistikk, dette medfører at hun på et vis gjenskaper husmorstiden i sin bok. På grunn av hennes gjennomgående bruk av primærkilder, får leseren en tilstrekkelig forståelse av hvordan heltidshusmødre i byen oppfattet og tenkte om det samfunnet de levde i. Når det er sagt, siden den fokuserer mer på byene, så er det mindre fokus på de som bodde ute på landet. Enkelte perspektiv og tanker nevnt i boken, er ganske åpenbart eksklusivt til byfolket.

1.2. Begrunnelse

Studiet av selvoppfatningen av husmorsrollen på 50-tallet har stor akademisk betydning da det gir innsikt i historiske holdninger og praksiser som fortsatt påvirker dagens samfunn. Ved å utforske dette emnet kan vi oppnå en grundigere forståelse av de vedvarende stigmaene og tankene knyttet til kjønnsroller, økonomiske forskjeller og deltakelse på arbeidsmarkedet. På tross av fremskritt innen likestilling har statistikken vist at det fortsatt er en gjennomsnittlig lønnsforskjell mellom menn og kvinner uavhengig av sektor.¹ Vi har fortsatt et kjønnsdelt arbeidsmarked.² Dette indikerer at historiske holdninger og praksiser fremdeles har innvirkning på økonomisk ulikhet mellom kjønnene. En annen konsekvens av den tradisjonelle husmorsrollen er at kvinner ofte har tatt hovedansvaret for hjemlige plikter og omsorgsoppgaver. Dette har igjen påvirket kvinners deltakelse på arbeidsmarkedet, med flere kvinner som velger deltidsarbeid i stedet for heltidsstillinger.³ Dette skyldes at det ofte er kvinnen som tar hovedansvaret i hjemlivet. «I motsetning til for menn, har omsorgsrelasjoner og omsorgsforpliktelser stor betydning for valget mellom heltid og deltid for kvinner.»⁴ Ved å undersøke husmorsrollen på 50-tallet kan vi oppnå en dypere innsikt i hvordan omsorgsrelasjoner og omsorgsforpliktelser har påvirket kvinnenens valg angående heltids- og deltidsarbeid. Dette perspektivet er relevant for dagens debatt om arbeidsdeling og mulighetene for å oppnå en mer balansert arbeidslivssituasjon for kvinner.

¹ Statistisk sentralbyrå, 2022c

² Statistisk sentralbyrå, 2022a

³ Statistisk sentralbyrå, 2022b

⁴ Kjeldstad og Nymoene, 2004

Valget om å benytte intervjuer av primærkilder som en metode i denne oppgaven er begrunnet ut fra flere betydelige faktorer. Først og fremst var hensikten å oppnå en autentisk og grundig forståelse av husmødrenes liv på 1950-tallet. Ved å gjennomføre intervjuer med kvinner som selv opplevde denne tidsperioden, ønsket jeg å innhente førstehåndsberetninger og oppnå innsikt i deres erfaringer, refleksjoner og følelser. I nåværende tid har vi tilgang til førstehåndskilder i form av mennesker som husker tiden, og kontrasten fra tiden videre. Denne tilgangen er det ingen selvfølge at eksisterer om 10 år. I historien er det ofte menn som har vært i maktposisjoner og som da har kunnet påvirket samfunnet rundt. Dette fører til at mye av historiefagfeltet handler om menn. Når det er sagt, så er det nødvendig å forske på kvinnehistorie for å kunne oppnå et mer nyansert bilde av tidsperioden. For å virkelig kunne forstå nyansen av husmortiden, så er viktig at kvinners ofte bortglemte versjon av den tiden kommer til lys. Denne nyansen kommer gjennom deres egen forståelse av perioden. Bruken av primærkilder, spesifikt intervjuer med tidligere husmødre, gir oss en unik mulighet til å høre stemmene til de individene som faktisk levde i husmorperioden. Dette gir oss en mer helhetlig forståelse av deres livssituasjon og de utfordringer de sto overfor.

1.3. Metodikk

For å best kunne besvare problemstillingen har jeg valgt en kvalitativ metode i form av intervju. Jeg har intervjuet fem kvinner der alle er født i perioden 1931-1937. Fire av respondentene var fra samme bygd. Dette er fordi det var mest praktisk å gjennomføre. Jeg fikk derimot kontakt med en respondent fra et annet bygdeområde lengre sør, i Nord-Trøndelag. Noe som ga meg muligheten til å få mer variasjon i svarene mine, slik at ikke alle respondentene mine kom fra samme område. Det er også viktig å ta i betraktning at en av respondentene mine var en nær slektning, noe som da vil påvirke svarene jeg fikk. Denne påvirkningen kan ha vært positiv. Siden jeg allerede hadde et etablert forhold med respondenten, så var respondenten kanskje mer komfortabel med å fortelle om livet sitt. Dog dette kunne da ha ført til en feilkilde av akkurat samme grunn. Siden jeg som intervjuer hadde kjennskap til individer i livet til respondenten, så kan det ha ført til at respondenten har alterert på svarene sine. Noe respondenten ikke ville ha gjort dersom de ikke hadde den samme personlige kjennskapet til meg som intervjuer. Dog jeg opplevde ikke selv at respondenten var ubehaget, annerledes under

intervjuet. I tillegg er det viktig å nevne at tre av respondentene var i samme vennegruppe fra barndomsalderen til nå. Noe som betyr at de kan ha like opplevelser.

Alle respondentene mottok samme sett med spørsmål, der det var mulig. I tillegg så ble det spurt oppfølgingsspørsmål til mange av svarene respondentene gav, noe som påvirket lengden av intervjuet. Det korteste intervjuet var på 22 minutter, og det lengste var på 48 minutter. Valget om å bruke oppfølgingsspørsmål er grunnet respondentenes forskjellige besvaringsmåte. Noen av respondentene hadde fulle, utdypende svar på spørsmål. Et eksempel på dette er om spørsmål om giftemål. Spørsmål: Giftet du deg? Her valgte flere av respondentene å si ja og årstallet de giftet seg. Mens andre svarte kun ja, som førte til et oppfølgingsspørsmål om året de giftet seg. Andre oppfølgingsspørsmål ble stilt for å utdype andre svar. Dersom de hadde en stilling i en organisasjon, så fulgte et spørsmål om hva deres ansvarsområdet var. Svakheten med å inkludere oppfølgingsspørsmålene er at noen av respondentene har fått større mulighet til å fortelle sin historie enn andre. Bakgrunnen min for å inkludere disse svarene i min analyse er at de vil fungere som tilleggsinformasjon. Siden alle respondentene mottok likt sett med spørsmål, så har de fått lik mulighet til å svare. Siden denne oppgaven baserer seg på de originale svarene, så har jeg resultert med at tilleggsspørsmålene fungerer som kontekst rundt hovedspørsmålene.

Alle intervju ble tatt over telefon, og tatt opp fra en ekstern mobilenhet. Det at intervjuene ble tatt opp på en annen enhet, førte til at jeg måtte bruke høytalerfunksjonen på min telefon. Majoriteten av intervjuene ble enkelt tatt opp, men det er noen ord som er vanskeligere å høre på opptaket. Disse ordene er ofte dialektord. En mulig feilkilde er at noen av disse ordene har blitt transkribert feilt, dog det er usannsynlig. Dette er fordi jeg er fra samme området og har kjennskap til disse ordene. Men igjen, det at jeg selv har måttet transkribere ut fra personlig kjennskap kan også ha ført til en potensiell feilkilde.

Valget om å ta intervjuene over telefon var basert på COVID epidemien. Intervjuene ble tatt i første halvdel av 2022, i en periode der det fortsatt var mye smitte. Jeg tok valget å ha intervjuet over telefon på grunn av at respondentene jeg intervjuet var i en større risikogruppe dersom de skulle motta viruset. Grunnen til at det ble tatt over telefon og ikke over videosamtale er basert på at respondentene har større kjennskap til telefon. Her oppstår det en ny potensiell feilkilde. På grunn av at jeg ikke hadde muligheten til å se respondentene, så kan jeg kun

analysere stemmen deres som formidlingsmåte. Derimot for respondentene, så opplevde jeg det som vanskelig for dem å opprettholde samtalen. Der en normalt kan se og gi ikke verbale tegn til engasjement, så var det ikke mulig her. Dette førte til at flere respondenter hadde problemer med å gi et utdypende svar. På grunn av dette så måtte jeg som intervjuer ta større del i samtalen enn som hadde vært nødvendig i en vanlig ansikt-til-ansikt samtale. Dette var nødvendig for å kunne opprettholde flyten i samtalen og spesielt for å få fullstendige svar. En mulig konsekvens av dette er at en del av spørsmålene kan virke ledende. I tillegg måtte jeg ha et mer avslappet språkbruk for at respondentene skulle være mer komfortable med å svare på spørsmålene mine. Dette har ført til at jeg ikke har kunnet være så objektiv som jeg kunne ønsket. Resultatet av dette var positivt, respondentene responderte godt til dette. Selv om det har oppstått potensielle feilkilder på grunn av intervjumetode, så føler jeg at svarene sett sammen med andre kilder, hjelper å skape et bedre bilde av livet for husmødre på landet.

Kapittel 2 – Norsk familieliv i byen: Utforsking av 1950-tallets dynamikk

2.1. Etterkrigstidens dilemma: Kvinnens rolle og familiestruktur i Norge

man har muligheten til å besvare spørsmålet, hva var husmoren? Er det viktig å gi en kontekst for tidsperioden vi befinner oss i. Dette er spesielt viktig ettersom Norge, i likhet med resten av Europa, opplevde store endringer både under og etter andre verdenskrig. I land som England, Frankrike og Tyskland, så hadde hele samfunnsstrukturen endret seg under krigen. Ettersom det var mennene som hadde hovedinntekten til familien, så var det også slik at deres arbeidskraft var en majoritet, spesielt i byene. Dette er ikke til å si at kvinner ikke hadde betalt jobb, men det var en selvfølge at menn skulle være forsørger. Da andre verdenskrig brøt ut, så var det mennene som måtte forlate. I England måtte alle menn mellom 18 til 41 år inn i militæret.⁵ Dette førte til at kvinner nå måtte ta på seg ansvaret mennene hadde etterlat seg, ved å overta jobbene deres. Under andre verdenskrig opplevde flere land at det nå var kvinnene som drev samfunnet. Dette var for mange en åpenbaring om at kvinner faktisk kunne gjøre det samme mennene kunne. Da andre verdenskrig tok slutt, kom mennene tilbake og det oppsto en ny konflikt. Hva skjedde med jobbene? Menn hadde tradisjonelt forrang på disse jobbene, og forventningen var generelt at de

⁵ UK Parliament – Conscription

skulle komme rett tilbake til disse stillingene etter krigen. Det var flere kvinner som var lettet av at mennene kunne avlaste deres arbeider rolle, mens det samtidig var andre kvinner som ikke ønsket å si fra seg jobbene sine. Kvinnene hadde kjent på hvordan selvstendighet føltes, de hadde styrt egen økonomi og bidratt til at samfunnet hjemme fortsatt ble ivaretatt. Nå ble de fortalt at de skulle forlate denne nye rollen slik at en mann kunne overta den, noe som flere kvinner hadde problemer med. Kvinnene hadde bevist at de var i stand til å ha jobb, hus og familie helt alene. Og dette ble tatt i betraktning når regjeringene skulle definere den nye normalen – samfunnet etter andre verdenskrig.

Der det slik hadde vært at kvinner holdte til i hjemmet ble uendret, men det som endret seg var hvem som bestemte i hjemmet. Menn hadde inntil nå bestemmelsesrett over hus og økonomi. Men vi ser at etter andre verdenskrig så er hjemmet nå kvinnenes bestemmelsesområde. I økonomi så tar flere kvinner på seg ansvaret av husholdsøkonomien. Denne utviklingen ble kompromisset til kvinnene. De skulle ikke lenge behøve å jobbe, men ikke heller være uten noe bestemmelsesrett. Dette er 1950-tallets familiestruktur, også kjent som husmorsparadiset.

Denne familiestrukturen var også slik i Norge. Norge som ble okkupert av Tyskland i begynnelsen av krigen og ble frigjort ved dens slutt, hadde ikke sendt sine menn i militæret. Noe som betydde at Norge ikke opplevde den samme konflikten som andre land i Europa møtte på. Det betydde derimot ikke at Norge ikke hadde en lignende familiestruktur som den som ble etablert av andre land etter krigen, for eksempel Storbritannia og USA. Norge hadde hatt et tett samarbeid med Storbritannia, som var sterkeste allierte under krigen. USA befant seg nå i en ideologisk 'kald' krig med Sovjetunionen, og fryktet at Europa skulle ende opp med et kommunistisk styresett. For å motvirke dette så ble Marshall ordningen opprettet og tilbudt de Europeiske landene. Norge mottok rundt 450 millioner dollar gjennom Marshallplanen. «Marshallplanen var helt nødvendig for gjennomføringen av den norske gjenreisnings- og vekstpolitikken etter annen verdenskrig.»⁶ Marshallplanen dannet også fundamentet for et inkluderende globalt økonomisk system, noe som var svært gunstig for norsk økonomi, som var avhengig av eksport. Amerikansk populærkultur som filmer og bøker var svært populære i Norge, noe som påvirket det Norske samfunn. For noen ble USA sett på som et ledende land, en moderne spydspiss og et forbilde å etterligne. Andre oppfattet det som et materielt og overfladisk

⁶ Pharo - Norgeshistorie

samfunn der teknologiske fremskritt var viktigere enn kultur. Norsk mening til side, så har Norge blitt påvirket av disse landene.⁷

2.2 Kjernefamiliens sterke struktur: Bylivet på 1950-tallet

Begrepet husmor var ingen ny ting, og husmor yrket hadde vert fremtredende i norsk familiestruktur lenge før 1950. Det som gjør at det er akkurat 1950 tallet som er husmorens storhetstid ligger i endringen av familiedynamikken og den store prosentandelen av heltidshusmoren. Et av de største pregene på 1950 tallets kjernefamilie var den sterke strukturen. Alle medlemmene hadde klare roller. Far skulle forsørge økonomisk og mor skulle forsørge barna og huset. Barnet selv hadde også sin rolle, og sine forventinger en måtte oppfylle. Dagene besto som regel at familien spiste frokost sammen og, avhengig av barnets alder, skilte lag for å utføre dagens rutiner. Far dro på jobb, barn på skole og mor ble hjemme. Standarden en hadde til husarbeid var betydeligere strengere her enn på 1970 tallet, og i dag. Huset skulle vaskes og ryddes. Trekk på dyner skulle skiftes, dyner skulle luftes, klær skulle vaskes, tørke, strykes og brettes på plass igjen hver dag. Mor skulle lage hvert måltid og vaske opp etter dem. Alle måltidene skulle være hjemmelagde, og mor hadde aleneansvaret for at alle medlemmer fikk i seg næringsrik mat. Frokost, middag og kveldsmat tok sted til faste tidspunkter, der middag tok sted når far kom hjem fra jobb, oftest i 16.30 tiden. Etter middag skulle det være stille i huset, familien skulle tilrettelegge for en sliten forsørger. Det var vanlig at ettermiddagstiden besto av stille aktiviteter som å lese avisen eller ta seg en blund. Slik var rutinen den ordinære familien fulgte. Familien brukte mere tid hjemme og de brukte mere tid sammen, som et resultat av den stabile hverdagsrytmen. Aktiviteter utenfor hjemmet som hobbyer var ikke hyppig som bare noen få tiår senere.⁸

Et stekt kjennetegn på husmorsfamiliens barneoppdragelse er vektleggingen på at barnet skulle ha respekt for voksne. Lærerne hadde nå et tettere samarbeid med foreldre enn før, og det ble sett på som viktig at barnet respekterte læreren. I tillegg ble det lagt fokus på oppførsel som at barnet skulle ha disiplin, ro og skulle følge de reglene som var satt. På grunn av denne familiestrukturen så tilbrakte mor og barn mye tid sammen. Dette førte til at barnets oppdragelse

⁷ Pharo - Norgeshistorie

⁸ Sogner, 2015, ss. 200-201

besto i større deler av mors innflytelse enn av fars. Mor ble en omsorgsperson på en måte far ikke hadde muligheten til å bli. Men selv om foreldrene brukte mer tid sammen med barnet nå enn på 1970 tallet og ut til vår tid, så betydde det ikke nødvendigvis at de var like tilgjengelige for barnet. Dette fordi det var normalt for barnet å dra ut å leke etter middag, for å bevare roen i huset. Ofte lekte barna ute uten tilsyn, noe som førte til ulykker som å ved et uhell bli kvelt av venner i lek eller få et slag i hodet. Den vanligste årsaken til død av barn under 10 år var drukning.⁹ Noe som endret seg mot slutten av 1960 tallet til trafikkulykker. Dette skyldes at foreldre, selv om de brukte totalt sett mindre tid med barna, brukte mer aktiv tid med dem.

2.3. Kvinnens støtterolle og mannens lederskap: Kjønnrollene i hverdagen

Arbeidsfordelingen i kjernefamilien var slik at fars arbeidsplass var utenfor huset, mens mors arbeidsplass var innenfor huset. Dette skapte en skjevfordeling i synet på og anerkjennelsen av hverandres arbeid. Et viktig poeng er at husmoren ikke opplever den samme tydelige overgangen mellom arbeidstid og fritid som mannen. I Alle Kvinners Blad i 1957, ble det skrevet en artikkel av en 2-barns mor, der hun gir råd for hvordan nye husmødre skal organisere dagen på en god og effektiv måte. Hun nevner at om en gjør alt rett, er det riktig at en skal ha fri fra syvtiden om kvelden.¹⁰ Der mannen kan avslutte arbeidsdagen når han forlater arbeidsplassen, fortsetter husmorens arbeid til alt er gjort. Siden hun er ansvarlig for måltidene, strekker hennes arbeidsdag seg lengre enn sin ektemann.

Et annet viktig aspekt om kjønnenes arbeidsfordeling er at bare ett av kjønnene kunne se hva den andre har jobbet med. Husmor kan ikke se hvor mye av det daglige arbeidet som har blitt gjort på fars arbeidsplass, men husfar kan se arbeidet gjort på husmors arbeidsplass. Dette fører til en skjevfordeling der husmor må ferdiggjøre sitt arbeid før ektemannen kommer hjem. Ektemannen har da muligheten til å inspisere, påvirke og endre husmorens arbeid, noe husmor ikke kan på hans arbeidsplass. Husmor blir holdt direkte ansvarlig for sitt arbeid av ektemann, noe som i større grad speiler et ansattforhold enn et partnerskap slik vi ser på det i dag. Som et resultat av dette, og deres økonomiske bidrag, så menn på seg selv som den overordnede i

⁹ Rønning, 2001

¹⁰ Avdem, 2001, ss. 47-48

familien, dette fordi flere menn satt igjen med tanken om at hus og hjem var et resultat av sine inntekter.

På grunn av denne tankegangen kom staten ut med lovgivning som spesifiserte at familielivet krevde organisering av husstellet, barnepass og inntekt. Videre kom det lover på 1960 og 1970-tallet som spesifiserte at det arbeidet mor gjorde i husstanden ga mannen 'hodet' til å konsentrere seg om sitt arbeid.¹¹ Dette viser at begge kjønnenes bidrag er avgjørende for at familiedynamikken skulle fungere. Med andre ord, mannens rolle som eneforsørger var like viktig som husmorrollen i kjernefamilien. Vi ser dette gjenspeile seg i andre lovgivninger. «I 1950 åra vart husmødrer som hadde teke ansvar for heim, gardsbruk og familie, rekna som medeigar i huset, sjølv om mannen var den som hadde hatt inntekt.»¹² Hustruens arbeid innenfor husholdet ble erklært som et likeverdig bidrag til familieforsørgelsen som sin ektemann.¹³

På den annen side er det viktig å erkjenne at lovgivningen og tiltakene som ble innført for å anerkjenne husmødrenes bidrag, ikke var nok til å fullstendig utfordre de underliggende kulturelle fordommene. Selv om husmødrenes arbeid ble erklært som likeverdig bidrag til familieforsørgelsen, var det fortsatt sterke oppfatninger om kvinnens rolle som en støtterolle i familien. Denne oppfatningen var forankret i ideen om at kvinnens oppgave var å sikre familiens trivsel og velvære. Kvinnen har på mange måter det følelsesmessige ansvaret for familiemedlemmers psykologiske tilpasning og følelsesmessige behov. Menn på den annen side tar seg av det instrumentelle eller utførende lederskapet når det kommer til viktige beslutninger og kontakt med omverdenen.¹⁴ Siden kvinnens rolle i hverdagen er å støtte opp familien, og fars rolle er og bli støttet for å kunne utføre sitt arbeid,¹⁵ så er oppfatningen mange menn hadde om å være hovedpersonen i ekteskapet, ikke en uforutsigbar konklusjon. Det at kvinnen utfører oppgaver for menn som klesvask og matlaging, under mannens inspisering og mottar ukelønn for dette, kan som tidligere nevnt ligne forholdet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Dette er en an måtene vi ser at kjønnsrollene og normene hang igjen selv i etterkant av ny lovgivning.

¹¹ Sogner, 2015, ss. 115

¹² Sogner, 2015, ss. 115

¹³ Hagemann, Melby, Roll-Hansen & Øye, 2020, s. 422

¹⁴ Avdem, 2001, s. 39

¹⁵ Avdem, 2001, s. 40

Kapittel 3 – Bygdelivets hjerte: Husmorsrollen på landsbygda

3.1. Den store flukten fra bygd til by

Ved å se på befolkningsutviklingen i Norge på 1950 tallet ser vi en endring i demografi. Fødselstallene var større i etterkrigstiden enn de hadde vært før krigen, til tross for at ekteparene hadde færre barn. Årsaken til det høye barnetallet kan man tilskrive endringen av familiestrukturen, der hyppigheten av ekteskapsinngåelse øket. Dette var riktignok realiteten for majoriteten familiene i Norge, men vi finner unntak fra det lavere barnetallet på bygda. I historien ser vi at barnetallet på bygda var høyere ettersom en trengte arbeidshender for å drive gården.¹⁶ Årsaken til endringen i barnetallet skyldes urbaniseringen på 1950 tallet, som videre førte til en endring i bosettingsmønster og familiestrukturen. En ny trend oppsto ettersom flere da en tidligere flyttet fra distriktene og inn til byene, spesielt i Oslo. Statistikk viser at Nord-Norge og Hedmark-Oppland var de fylkene med flest fraflyttere til byene. Hedmark-Oppland sine fraflyttere gikk nesten utelukkende til Oslo og omegn. «I 1951 var 73 prosent av nettoflyttingene mellom landsdelene nettoinnflytting til Oslo-området.»¹⁷ Det var også et klart flertall av kvinner som flyttet hjemmefra. Den store fraflytningen hadde også påvirket primærnæringene, andelen sysselsatte i primærnæringene har blitt redusert fra 41% i 1930 tallet¹⁸, til 13% i 1970.¹⁹ «Fordelingen av sysselsettingen på næringer har endret seg radikalt etter annen verdenskrig.»²⁰ Denne tiden markerer et skifte bort fra primærnæringene mot tertiærnæringene/ tjenesteyrker. Funksjonærgruppen økte spesielt på 1950-tallet og utover. Innenfor lønnstaker gruppen var en funksjonær for hver fjerde ansatt, økt til en funksjonær for hver tredje lønnstaker i 1960 tallet.²¹ Det var også et flertall av kvinner i funksjonærstillinger²², dog de fleste var ugifte.

Hva hadde disse endringene å si for husmorfamilien? Kvinner som hadde vokst opp i bygden, med et mangfold av ansvarsoppgaver og arbeids roller innenfor gårdsbruk & fiske hadde nå flyttet fra bygden for å bli fulltidshusmor i byen. Hvorfor forlot flere kvinner familien og det kjente i bygden for det ukjente i bygene? Svaret ligger i familiestrukturen. Siden det var far som

¹⁶ Avdem, 2001, s. 43

¹⁷ Statistisk sentralbyrå, 1999

¹⁸ Statistisk sentralbyrå, 2008

¹⁹ Statistisk sentralbyrå, 2022d

²⁰ Statistisk sentralbyrå, 2007

²¹ Lettenstrøm & Skancke, 1964, s. 25

²² Lettenstrøm & Skancke, 1964, ss. 25-26

var forsørger, måtte familien bosette seg der far fikk arbeidsplass. Det var oftest i byer og andre tettsteder en kunne få seg jobb. Dette førte til at kvinner ikke hadde noe annet valg enn å følge etter mannen.²³ Overgangen fra bygd til by påvirket kjønne på ulike måter. Mennene hadde oftere en enklere overgang til bylivet gjennom miljøet på arbeidslivet. Overgangen for kvinnen ble i kontrast veldig brå og ensom. Kvinnene som før hadde hatt ansvar for både barn, dyr og arbeidsoppgaver i gårdsbruk befant seg nå i «trangbodd, såkalt moderne tre værelses leiligheter, langt fra hjemstedet»²⁴. De hadde også flyttet fra støttenettverket sitt hjemme, og ulikt fra mannen, hadde de ikke et arbeidsmiljø å tre inn i. Arbeidsplassene for kvinnene var få, og gikk til de lokalkjente. Uten barnehager eller støttenettverk, og med færre arbeidsmuligheter var det naturlig at en konkluderte med at mor skulle være hjemme.²⁵

Det å tilbringe dagen innenfor husets fire vegger med minimal kontakt med omverdenen ble svært vanskelig for flere kvinner. Kvinnene kan sies å ha byttet bort det fysiske slitet på småbruket til det mer psykiske slitet. Overgangen til fulltidshusmor betydde også at en hadde færre og mindre fysisk belastende arbeidsoppgaver. Men selv om det nye husmorlivet betydde mindre slit, så opplevde flere å ha mistet deler av sitt grunnlag for både autoritet og verdisetting.²⁶

3.2. Husmødrenes perspektiv på kjønnsforskjeller i arbeidslivet

Som tidligere påpekt var det et gjennomgående trekk blant husmødrene som selv anerkjente å ha arbeidserfaring utenfor hjemmet, at deres deltakelse i arbeidsmarkedet var et resultat av deres egne ønsker, ikke eksternt påvirkning. Jeg ønsket å analysere disse motivasjonene, og hvordan husmødrene selv følte at arbeidslivet behandlet dem som yrkesaktive kvinner og mødre. Dette innebærer også å stille spørsmål rundt om de opplevde diskriminering på jobb, både lønsmessig og sosialt. Alle husmødrene uttalte at de ikke hadde opplevd ulik behandling sammenlignet med sine mannlige kolleger, og flertallet av dem hevdet at de ikke hadde blitt utsatt for diskriminering på arbeidsplassen. Dette resultatet var overraskende, gitt at

²³ Avdem, 2001, s. 23

²⁴ Avdem, 2001, s. 23

²⁵ Avdem, 2001, s. 22

²⁶ Avdem, 2001, s. 24

flertallet av husmødrene rapporterte at mennene hadde høyere lønn enn dem selv.. Husmor 2 og 4 følte i samtiden at dette var urettferdig på bakgrunn av at likt arbeid skulle ha lik lønn. Andre husmødre var usikre, men antok at mennene tjente mer på grunn av deres rolle som forsørgere. Husmor 5 var den eneste husmoren som antok at kjønnene tjente lik lønn. Det er interessant å undersøke hva som kan ha forklart hvorfor selv de husmødrene som reagerte på lønnsforskjellen, likevel hevdet at de ikke hadde opplevd diskriminering. Hva kan ligge til grunne for denne oppfatningen?

Flere årsaker kan ha ført til denne tankegangen. En mulighet er at deres oppfatning av hva som utgjør diskriminering kan ha endret seg over tid. Det som derimot er mer sannsynlig er at husmødrene baserte svarene sine på erfaringer fra en eldre samfunnskontekst, der slike forskjeller mellom kjønnene var mer akseptert. Det er viktig å merke seg at selv om dagens samfunn betrakter lønnsforskjeller basert på kjønn som en form for kjønnsdiskriminering, så kan det være at husmødrene vurderte situasjonen ut fra de regjerende normer og verdier som tilhørte den tidsperioden. Dette indikerer at deres oppfatning av rettferdighet og likestilling kan ha vært påvirket av den sosiale konteksten de vokste opp i. Denne observasjonen synes å stamme fra en utfordring flere av husmødrene opplevde i å sammenligne lønnsstrukturen på deres tidspunkt med den nåværende situasjonen.. Husmor 2 svarer at hun i etterkant anser det som diskriminering at timelønnen var kjønnsdelt, men på tross av dette følte hun ikke selv hun ble diskriminert mot i samtiden.

På tvers av alle respondentenes intervjuer, var det en rød tråd i uttalelsen “slik var det jo bare”, i respons til samfunnets forventninger til deres rolle. Mangelen på tilgang til utdanning, og utfordringene i arbeidslivet var en kjent og forventet problematikk. Flere av kvinnene fortalte at utdanning ikke var noe de så på som et alternativ for seg selv, det var forbeholdt deres ektemenn og sønner. For noen strakk heller ikke økonomien til for å kunne ta utdanning, så gårdsbruk og fiske var naturlige yrkesveier. Dette gjaldt også mennene i de lavere sosioøkonomiske klassene på bygda. Kvinnene reflekterer i intervjuene på at rollen som husmor i en viss grad kom til fordi det var datidens forventning, de giftet seg unge og fikk barn og “da måtte jeg jo ta være hjemme å ta vare på de” (Husmor 4). Dette på tross av at det eksisterte et ønske om å komme ut i arbeidslivet. Denne utbredte oppfatningen av "slik var det jo bare" vitner om et samfunn der tradisjonelle kjønnsrollemønstre og forventninger var sterkt internalisert. Denne internaliseringen

kommer også frem i at intervjuobjektene uttrykker at de ikke følte at samfunnet hadde et særlig sett forventninger til dem, selv om man gjennom samtalene kan se tydelige spor av at denne sosiale forventningen var fremtredende hos samtlige.

Et flertall av husmødrene endte likevel opp med å anskaffe seg deltidsarbeid, ofte etter hvert som barna ble eldre. Husmor 1 fastslår at hun følte seg heldig som fikk skaffet seg jobb, da det var mange som ikke hadde den muligheten. En av hovedfaktorene som begrenset husmødrenes deltakelse på arbeidsmarkedet var den geografiske begrensningen av arbeidsmuligheter på bygda sammenlignet med urbane områder, det var få jobber til rådighet. Mangelen på bil og offentlig transport kompliserte også ting, da det var store avstander på bygda. To av husmødrene som ble intervjuet, som hadde fulltidsjobb, arbeidet på samme forretning. De hadde fordelen av å bo i kort avstand fra butikken de jobbet i, noe som gjorde det lettere for begge å kunne sjonglere en full stilling, med det hektiske hjemmelivet. Det er viktig å reflektere over hvordan deltidsarbeid ble betraktet som en mulighet for husmødrene på bygda. Selv om det ikke var ideelt i forhold til å oppnå økonomisk uavhengighet eller karriereutvikling, kunne deltidsarbeid gi en viss grad av økonomisk bidrag og personlig oppfyllelse. Dette kunne være spesielt attraktivt etter hvert som barna ble eldre og ikke krevde like mye omsorg og oppmerksomhet.

3.3 Arbeid utenfor hjemmet: En betydningsfull forskjell

Som nevnt tidligere så var familiestrukturen i byen preget av klare rutiner, der hver ektefelle hadde et definert ansvarsområde. Denne beskrivelsen er imidlertid mindre presis når den anvendes på familiestrukturen i bygda. Alle intervjuobjektene responderte med en hverdagsbeskrivelse som var ulik hverdagen til den ordinære heltidshusmoren. Hvilke likheter og forskjeller var det i hverdagen til husmødrene i bygden sammenlignet med den beskrevet i litteraturen om byhusmødre? Blant intervjurespondentene var husmor 2, 3 og 5 de respondentene hvis hverdag lignet mest på husmødre i byen.. Lik byhusmoren, forble disse husmødrene hjemme når barna var små og de hadde ansvar for barnepass og oppdragelse. I tillegg hadde de ansvar for husarbeid, kosthold og økonomi gjennom husholdningens innkjøp. Likevel forekom det også avvik fra husmornormen i bygdene. De sistnevnte respondentene hadde alle et eget ansvar for fjøsdrift, som kom på toppen av det ordinære husmoransvaret. Alle husmødrene hadde en form

for arbeidserfaring, også etter de giftet seg. Dette er noe som skiller seg fra hva litteraturen sier om husmødrene i byen, der det nærmest var en forventning at kvinnen skulle avslutte sin jobb når hun giftet seg. Jeg vil dermed argumentere for at en av de mest betydningsfulle forskjellene mellom disse familiestrukturene, lå i det faktum at husmødrene i bygden ofte hadde arbeid utenfor hjemmet. Grunnlaget for å hevde dette baserer jeg på intervjurespondentenes egne uttalelser om hvordan deres hverdag ble påvirket av sysselsetting.

Dette er mest tydelig blant husmor 1 og husmor 4, der begge hadde en fulltidsstilling i tillegg til husmoransvaret. Begge husmødrene beskriver hverdagene deres som veldig stressende, på bakgrunn av at ansvaret for barna, husarbeidet og ansvaret i jobben ofte var veldig krevende. Til tross for det fysiske slitet, var begge husmødre ute i jobb av eget ønske. Når husmor 1 ble spurt hvorfor hun hadde lyst å ha jobb så svarte hun at det å kunne møte andre medarbeidere var en stor faktor. Det at jobben førte til en lettere økonomi ble nevnt som en ettertanke. En interessant observasjon er at verdigrunnlaget av jobben ikke kommer ut fra et økonomisk behov, men heller et sosialt behov. Dette aspektet kan ha en spesiell betydning for husmødre på bygda, ettersom de ikke hadde den samme enkle tilgangen til sosiale møteplasser som byhusmødrene hadde. Ønsket om å være yrkesaktiv er gjentakende blant alle husmødrene som ble intervjuet, selv om man ser at det ble realisert på ulike måter. Majoriteten av respondentene hadde et direkte ønske om arbeid utenfor huset, noe som forklarer hvorfor samtlige av dem besitter en form for arbeidserfaring. Disse husmødrene spesifiserer også at når eventuelle opphold i arbeidet tok sted, så var dette på grunn av nødvendighet og ikke personlige valg. Husmor 2 som rapporterte å ikke ha arbeid, fortalte om frivillige aktiviteter hun deltok i, som bidro til å fylle noe av den samme sosiale funksjonen.

Blant respondentene er det kun husmor 2 som ikke betegner sitt arbeid som å ha yrkesmessig status. Dette markerer et markant skifte i tankegang med de andre respondentene som definerte gårdsarbeidet som å være et yrke. Husmor 2 var også den eneste respondenten til å ikke anse å være husmor som et yrke. Dette svaret reiser flere spørsmål om hva som ligger til grunn for at husmor 2 sitt perspektiv skiller seg fra de resterende husmødre fra samme bygd. Vi kan danne oss en teori for hvorfor ved å sammenligne bakgrunnen til de forskjellige respondentene, en fremtredende forskjell mellom husmor 2 og de andre intervjuobjektene, er at de sistnevnte oppga alle å ha hatt arbeidserfaring. Vi kan derfor se for oss at husmor 2 sin

definisjon av arbeid er noe annerledes enn de andre husmødrene med tanke på forskjellen i erfaring. Hvis husmor 2 har et annet perspektiv på hva som telles som arbeid, så kan forklaringen ligge i at hun har et annet grunnlag enn de andre husmødrene. Der de andre husmødrene har muligheten til å sammenligne og vurdere de to rollene, mangler husmor 2 denne muligheten. Dette er på tross av at Husmor 2 oppgir at hun på et tidspunkt var beskjeftiget i fiskenæringen, jeg vil likevel gå ut fra hennes egne uttalelser der hun bemerket at hun ikke følte hun hadde vært yrkesaktiv, og at hun personlig ikke anser sine erfaringer som en yrkesaktivitet.

I begrunnelsen for svaret sitt om husmor som yrke, påpeker Husmor 2 at hvis det skulle betraktes som et yrke, måtte hun ha dratt ut og tjent penger. Det blir dermed tydelig at hun opererer med en annen definisjon på hva hun anser som arbeid, i forhold til hva som kom frem i andre intervju. Dette gir da opphav til en refleksjon omkring hva kravet for å oppnå yrkesstatus var, og om det kunne være knyttet til stillingstypen eller kjønnsrollene i samfunnet. Med dette menes det at det kan ha vært vanskelig å se for seg en kvinne som arbeider i et samfunn der det var mannen som skulle være forsørger. Da Husmor 2 ble spurt om hun hadde en jobb, svarte hun at det arbeidet hun utførte på gården ble jobben hennes. Hun presiserte samtidig at det ikke føltes som en typisk jobb, til tross for at hun tjente penger på det. Hun påpekte også situasjoner der hun ikke følte hun kunne presentere sitt arbeid på gård som yrkesarbeid i sosiale sammenhenger. Måten denne husmoren refererer til arbeid, kan da ses til og ha to ulike definisjoner. Den første vil være en jobb med yrkesstatus utenfor husstanden som en tjener penger på. Den andre refererer da til arbeid som fysisk utførte oppgaver, et skille som en kan argumentere for at ikke er like tydelig blant de andre husmødrene. Denne definisjonsforskjellen kan forklare hvorfor husmoren ikke regner sine egne erfaringer som yrkesaktivitet.

Kapittel 4 – Forsørgerrollens perspektiver

4.1. Misvisende statistikk, Kvinners dobbeltarbeid usynliggjort

Vi vet hva en husmor sitt ansvar og oppgaver var, men hva kvalifiserte en kvinne til å oppnå tittelen husmor? Svaret, ifølge staten, er ikke å gå inn i et ekteskap med en basiskunnskap på drift av hus og oppdragelse av barn, selv om det oftest var en forventning av ektemann. Det som kvalifiserte en kvinne som husmor var at hun var gift. Statistikk fra 1950 tallet viser at 57%

av voksne kvinner var gift, og av de 57% så var 53% av de registrerte som husmødre. I 1960 årene var 62% av voksne kvinner gift, og over 55% av de var registrert som husmor.²⁷ Selv om kravet til å være husmor var å være gift, så var ikke dette nok for å kunne kalle seg for husmor. Per definisjon så var en husmor en gift kvinne som hadde ansvaret et hjem. Hvilken type husmor en var varierte. En hjemmeværende husmor, heltidshusmor, hadde en lang rekke med arbeidsoppgaver som skulle gjøres hver dag, og et ansvar for familiens lykke. En gårdshusmor hadde i tillegg til ansvaret for hus, et ansvar for gårdsbruket. Standardene innad i hjemmet for denne type husmor var ikke like høye som heltidshusmoren. I tillegg var det husmødre som hadde deltidsjobber, oftest som vasker eller lignende. Med dette tatt i betraktning, så er det viktig og forså at selv om mange kvinner definerte seg selv som husmor, så var det for flere bare et av 'yrkene' deres. En kvinne kan utfra denne definisjonen, være ute i arbeid og samtidig være en husmor. Dette er noe som ikke kommer fram i statistikken fra denne tiden. Et eksempel på dette er kvinner i jordbruket. Vi vet gjennom jordbrukstillinger og andre dokumenter at en majoritet av kvinnene deltok aktivt i gårdsarbeidet.²⁸ Deres arbeid, og arbeidet til andre husmødre ble ikke tatt med i noe av statistikk for arbeidet deres utenfor huset. Dette grunnet deres registrering som husmødre, ifølge staten. Det var ikke før nærmere 1970 at de gifte kvinnene i jordbruket ikke lengre ble registrert som husmødre.

Hvorfor ble gifte kvinnes arbeid ekskludert i statistikken? Praktisk sett så ville det være en vanskeligere jobb å skille ut og registrere kvinnens arbeid på gård, enn å registrere alt gårdsarbeid på ektemann. Ektemann, som alt har et registrert yrke på jordbruket, og som også arbeider innenfor jordbruket. Dette forklarer ikke yrker som fiskerbøndene, og de som hadde gårdsbruk ved siden av annet arbeid. Ideologi spilte også en rolle her, i likhet med den sterke påvirkningen av 1950 tallets normer og tankeganger. Normen tilsa at kvinner skulle være husmødre. Både kvinner selv og staten definerte dem som husmødre, noe som har hatt sin påvirkning når statistikk har blitt ført. Så selv om kvinner har både vært husmor og arbeider, så har statistikken ikke synliggjort dobbeltarbeidet og klassifisert dem som bare den første.

Normen om at gifte kvinner var husmødre ble forsterket i mellomkrigstiden, da både Arbeiderpartiet og LO vedtok prinsippet om at begge kjønnene ikke trengte lønnet

²⁷ Avdem, 2001, s. 16

²⁸ Avdem, 2001, ss. 16-17

beskjeftigelse.²⁹ En lønn skulle være nok til å forsørge familien, og det var en selvfølge at det skulle være mannens lønn. Disse vedtakene kom som følge av den store arbeidsledigheten i mellomkrigstiden, men har trolig satt sitt preg i norsk samfunn og har vart flere tiår.

Arbeiderpartiets argumentasjon mot kvinners lønnet arbeid fra mellomkrigstiden var ikke lenger relevant ved inngangen av 1950 tallet. Der det før hadde vært arbeidsledighet var det nå det motsatte, en mangel på arbeidskraft. Selv om en skulle tro at dette betydde en endring i normen om at kvinnene skulle være hjemme, så viste det seg at normen istedenfor ble forsterket. Arbeiderpartiet trakk med seg denne tankegangen videre inn i etterkrigstiden. «Det kom ingen parole om å få kvinnene ut i arbeidslivet».³⁰ Til tross for at en hel yrkesgruppe nå kunne fylle arbeidermangelen, ble fokuset lagt i at lønningene var så store nok til at mannen nå hadde råd til å ha kone hjemme. Arbeiderpartiet satset derfor på «distriktsutbygging med typiske mannsarbeidsplasser, jernverk og aluminiumsverk.»³¹

4.2. Samskatt

Det var ikke bare staten og Norsk norm alene som utgjorde om en kvinne ble en husmor. Den daværende skatteordningen hadde også sin påvirkning her. I 1921 kom det en ny skatteordning. Skattelov §16. 1. «Ektefeller lignes under ett for begges samlede formue og inntekt uansett om noen av dem har særreidmidler og derav flytende inntekt.»³² Dette betydde at ekteparets lønn ble sammenlagt før skatten ble trakt. Det er her ordtaket *De facto/De jure* blir relevant. Dette er fordi, selv om loven (*De Jure*) sier at ekteparet samlede lønn skal skattes sammen, så var det i realiteten ikke slik. I realiteten (*De facto*) så ble konens lønn sett på som å ligge på toppen av ektemannen sin. Noe som betydde at siden hennes lønn lå på topp, så var hun også ansvarlig for å betale den mest progressive delen av skatten. Samskatten, som den blir referert til, utgjorde i praksis at kvinnen satt igjen med lite av lønnen hennes etter skatt og utgifter til reise og barnepass. Skatten var høyere dersom en var gift og begge ektefeller arbeidet, enn hvis begge parter var ugifte. Dette er fordi gifte personer ble lignet i skatteklasse 2 dersom dens ektefelle var uten tilstrekkelig inntekt. Hvis begge ektefeller var ute i lønnet arbeid, så havnet de i skatteklasse 1, som hadde en høyere progresjonsskala. «Jo høyere inntekt mannen har, jo mer lønner det seg

²⁹ Avdem, 2001, s. 18

³⁰ Avdem, 2001, s. 36

³¹ Avdem, 2001, s. 36

³² Skatteloven. 1921, § 16

for ektefellene at hans kone ikke har egne inntekter»³³ Det var først i 1959 det kom noen dempninger på skatteverket, men det skulle ta 10 år til før ekteparet ble skattet hver for seg.

Samskattsystemet hadde derfor en demotiverende effekt på kvinner som ønsket å opprettholde eller fortsette sin yrkeskarriere. Mange kvinner følte seg tvunget til å forlate arbeidslivet eller begrense seg til deltidsarbeid for å unngå den økonomiske byrden som samskatt påførte dem. Formålet med samskatten var å utjevne inntekten mellom toinntektsfamilier og eninntektsfamilier. Denne utjevningen ble senere erstattet med et skattefradrag til menn som forsørget sin kone dersom hun ikke hadde egen inntekt.³⁴ Også tapet av skattefradraget var et argument som ble brukt mot gifte kvinners arbeidsdeltakelse. Skatteloven lovfestet også at en av ektefellene skulle oppføres som forsørger. Denne skatteloven lovfestet eneforsørgerprinsippet,³⁵ som tilsier at familien skulle klare seg på forsørgerens inntekt. Dette settes i kontrast til ektefelleloven som ble lovfestet samme år, der det blir spesifisert at begge ektefeller bidrar med forsørgelse, enten med husarbeidet eller lønnsarbeidet. Husarbeidet blir erklært som et likeverdig bidrag til forsørgelsen, samtidig som det blir satt på side i skatteloven. Hva ligger til grunne for slike avvik?

4.3. Blir begrepet eneforsørger for snever?

Norge har historisk sett vært preget av en patriarkalsk forsørgermodell der menn har blitt assosiert med hovedansvaret for forsørgelsen, mens kvinner har blitt knyttet til rollen som husmødre. Imidlertid er det viktig å erkjenne at denne modellen ikke nødvendigvis var en ren eneforsørgermodell i praksis. Selv om idealet var at mannen skulle være forsørger, ble det ikke alltid fullt realisert. Vi vet alt at gifte kvinners yrkesarbeid var underregistrert³⁶ og at gårdshusmødrenes arbeid ikke ble tatt med i statistikken. Begrepet fiskerbonde er et godt eksempel på dette. Begrepet refererer til to personer, der mannen driver med fiske og konen arbeider med jorden, tittelen fiskerbonde var det dog bare mannen som fikk. Fisket ga økonomisk inntekt og jorden sikret husholdet. Det er også viktig å notere at fjøsarbeidet var tungt

³³ Avdem, 2001, s. 37

³⁴ Sogner, 2015, ss. 114

³⁵ Sogner, 2015, ss. 114

³⁶ Hagemann et al., 2020, s. 422

arbeid, spesielt om vinteren der tilgangen på vinterfôr ble dårligere. Det var i tillegg arbeidsomt å utruste mennene som reiste på fiske.³⁷ I jordbrukstelingen i 1969 deltok 80% av bondekonene i gårdsarbeidet, selv om de kun utførte halvparten av arbeidet i forhold til mennene.³⁸ Dette er trolig grunnet deres ansvar i huset. Dette er bare et av mange eksempler på kvinners forsørgelse til familien. Blant mine intervjuobjekter var det en husmor som definerte seg selv som fiskerbondekone, men hun minnes at mannen fikk tittel, mens hun ikke ble regnet som noen ting. I senere tid har hun reflektert over uretten over at det kun var mannen som fikk en yrkestittel, til tross for at hun var hjemme og jobbet på jordbruket. “Sånn som nå, så blir jeg forbannet. Men da, når jeg var yngre så fant jeg meg i alt mulig. Det ble bare sånn.” (Husmor 2) Ved en slik arbeidsfordeling kan man tydelig se at tanken om en ren eneforsørgermodell ikke er tilstrekkelig for å beskrive forholdene i praksis.

Som nevnt tidligere, var menn som oftest definert som forsørger under skattelovgivningen. En kan stille spørsmål ved om dette betydde at en måtte ha inntekt for å være en forsørger, som på sin side ville implisert at en fikk forsørgerrollen på økonomisk grunnlag. Det er her husarbeidet står i en dobbeltstilling. Husarbeidet sto utenfor økonomien, men det var avgjørende for landets økonomiske vekst.³⁹ Individuelle synspunkter kan derfor påvirke hvordan forsørgerrollen defineres. En kan for eksempel se på husmorens arbeid som tilretteleggingsarbeid for familien som gir ektemann muligheten til å tjene inntekt. Et annet synspunkt er at begge kjønnene forsørger familien, men med ulike grunnlag og med en viss overlapping i bondefamilier. Uansett er det vanskelig å komme unna at kvinnene bidro til forsørgelsen. Samskattsystemet blir ofte oppfattet som en støtte til den mannlige forsørgermodellen, men det er ikke nødvendigvis slik. Dersom en ser på begge ektefellene som forsørgere, kan man betrakte det som en modifisert toforsørgermodell. Begge ektefellene utfører en nødvendig, komplementær og gjensidig produksjonsenhet.⁴⁰ En slik tankegang kan muligens hjelpe oss med å forklare hvorfor Norge, som hadde den mest uttrykte husmornormen, var det første landet i Skandinavia til å anerkjenne kvinner som selvstendige skattesubjekter i 1959. Samskatten førte riktignok til lav kvinnelig deltakelse i lønnet arbeid, men dette skyldtes ikke at kvinner ble med formål

³⁷ Hagemann et al., 2020, s. 362

³⁸ Hagemann et al., 2020, s. 362

³⁹ Hagemann et al., 2020, s. 422

⁴⁰ Hagemann, Melby, Roll-Hansen & Øye, 2020, s. 422

ekskludert fra arbeidslivet. Det å ha en hjemmeværende kone var et tegn på god økonomi, noe som menn satte sin ære i, samtidig som kvinnes husarbeid ble sett på som arbeid, med et eget verdigrunnlag.

Selv om gifte kvinner på mange måter var formelt likestilt, eksisterte det fortsatt flere områder, der de møtte på forskjellsbehandling basert på kjønn. Et eksempel er at kvinnen måtte ta ektemannens navn ved ekteskapsinngåelse, en praksis som varte langt utover samskattperioden og fortsatte som en sosial norm. Også i form av statsborgerskap ser vi ulikheter, statsborgerskapet hørte til ektemannen. Dette medførte at barn automatisk fikk sin fars statsborgerskap. Noe som vil si at om en norsk kvinne giftet seg med en utlending, så måtte hun gi opp sitt norske statsborgerskap, og denne praksisen varte frem til 1950-tallet.⁴¹ Dette tydeliggjør at på tross av lovendringene ang. forsørgelse, så lå det mange andre hindringer i veien før man kunne hevde å ha oppnådd formell likestilling.

4.4. Forsørgerrollene i bygda, Skillet med byen

En tydelig og bemerkelsesverdig forskjell mellom byhusmødre og bygdehusmødre er den betydelige ulikheten i verdigrunnlaget knyttet til deres roller innenfor og utenfor huset. I byen blir husmorens rolle ofte mer definert som en "tjener" eller hushjelp, mens på bygden har husmødrene en større grad av autoritet og blir i større grad hørt og respektert. Som et resultat opplever bygdehusmødrene et økt samarbeid innad i familien, både når det gjaldt økonomi, arbeidsfordeling, barnepass og husarbeid. Denne dynamikken kan føre til at de tradisjonelt klare kjønnsrollene til tider blir mindre tydelige, der kvinner oftere ender opp som økonomiske forsørgere, mens menn oftere påtar seg en rolle som emosjonelle forsørgere. Det er imidlertid også viktige likheter i husmorrollen mellom byen og bygden. Husmoren har fortsatt en sentral rolle i hjemmet, og det er en forventning om at mennene skal være forsørgere for familien. Dette gjenspeiles i prioriteringene når det gjelder utdanning og jobbmuligheter.

Når det gjelder strukturen av husstander og barneomsorg i bygden, viser svarene fra respondentene betydelige variasjoner. I ett tilfelle hvilte ansvaret for både husholdning og omsorg for barn utelukkende på husmoren. Blant andre husmødre var fedrenes respons når det

⁴¹ Hagemann et al., 2020, s. 421

gjaldt å påta seg barnepasset varierende, fra engasjement til manglende lyst, men likevel forble ansvaret for husarbeidet hos husmoren. Denne arbeidsorganiseringen ligner i korte trekk den som blir beskrevet om by husmorens ansvar. Det som var svært overraskende, er arbeidsfordelingen beskrevet av husmor 1 og 4. De forteller om en familiestruktur som bryter med de forventede normene av husmorssamfunnet. Begge respondentene beskriver sine ektemenn som en aktiv deltaker i barneoppdragelse og husarbeid. Husmor 1 forteller om en hverdag der ektemannen vasket, tok seg av stryking av klær og kunne ha middagen klar da hun kom hjem fra jobb. Vi kan se for oss at det er en sammenheng mellom denne noe avvikende familiestrukturen, og det faktum at disse respondentene hadde fulltids jobb utenfor hjemmet. Dog det er vanskelig å si hva som kom først, fulltids yrke eller ektemenn som var villige til å ta på seg mer ansvar på hjemmebane, så kan man se for seg at det er en klar kobling mellom de to. En annen faktor som kan ha hatt sin påvirkning her, er at disse to er de yngre av respondentene, og kan dermed være representative av en mer progressiv overgang til 60-tallet. Til tross for at husmor 4 inngikk ekteskap tidligere enn husmor 1, trådte de begge inn i arbeidslivet samtidig. Dette skyldtes at husmor 4 prioriterer barneoppdragelse over yrkesarbeid

Kapittel 5 - Hovudkonklusjon

I denne oppgaven har målet vært å utforske samfunnslivet til husmødre i bygden, deres muligheter og hindringer, samt å sammenligne deres liv med husmorens liv i byen. Gjennom oppgaven har det blitt identifisert flere hovedpoeng. Først og fremst har det blitt avdekket at bygdehusmødre hadde ulike muligheter og utfordringer i forhold til byhusmødrene. Deres sosiale og økonomiske rammer var ofte forskjellige, og dette påvirket deres daglige liv og opplevelser som husmødre. Det viste seg at husmødrene i bygden hadde et bredt spekter av oppgaver og ansvar. I tillegg til husholdningsarbeid og barneoppdragelse, deltok de også i gårdsarbeidet og bidro til opprettholdelsen av det lokale samfunnet. Selv om geografisk isolasjon og begrensede sosiale og kulturelle aktiviteter var vanlige utfordringer for disse kvinnene, var det et sterkt fellesskap blant bygdekvinnene, og de spilte en viktig rolle i opprettholdelsen av kjernefamilien.

Pensumlitteraturen reflekterer ofte på denne tiden med fokus på den urettferdighet som kvinner opplevde, og dette danner grunnlaget for senere endringer. Imidlertid viser samtaler med husmødre selv til en nyansering av dette bilde som ikke alltid blir like tydelig fremstilt i litteraturen. Dette betyr ikke at den virkeligheten som litteraturen viser til ikke eksisterer, men

det er ikke så enkelt og ensidig som det ofte blir presentert. Husmødrene oppfattet det selv i mindre grad som direkte diskriminering, men heller som en generell utfordring som var mer universell og ikke nødvendigvis motivert av onde hensikter, men heller som en realitet i verden.

Det blir tydelig at husmødrene på bygda hadde begrensede muligheter for utdanning og yrkesaktivitet, da samfunnet forventet at de skulle prioritere hjem og familie. Økonomisk avhengighet av ektefellen og manglende likestilling utgjorde betydelige hindringer for deres selvstendighet og økonomiske frihet. Likevel finner vi eksempler på husmødre som var aktive i lokalsamfunnet, engasjerte seg politisk og drev mindre yrkesvirksomhet, noe som viser at det fantes visse muligheter for deltakelse og engasjement til tross for begrensningene.

I lys av målsettingen om å utforske samfunnslivet for husmødre i bygden, deres muligheter og hindringer, samt sammenligne dette med husmødre i byen, kan det konkluderes med at tilgang til primærkilder fra husmødrene selv har vært avgjørende for å oppnå en grundig og nyansert forståelse av deres livserfaringer. Ved å gjennomføre intervjuer med gifte kvinner som levde på bygda i denne perioden, håper jeg at oppgaven har bidratt til å utfylle den eksisterende litteraturen om husmørtida, og vende søkelyset mot mangfoldet blant bygdehusmødre, spesielt i Nord-Norge.

Litteraturliste

- ➔ Avdem, A. J. (2001) *Husmorparadiset – Eit tilbakeblikk på husmora i 1950-og 60-åra*. Oslo: Det Norske Samlaget
- ➔ Hagemann, G., Melby, K., Roll-Hansen, H., & Øye, H.S.I. (2020). *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. (3.utg.) Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- ➔ Kjeldstad, R. og Nymoen, E.H. (2004): Kvinner og menn i deltidsarbeid: Fordeling og forklaringer, i Rapport 29/2004, Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200429/rapp_200429.pdf
- ➔ Lettenstrøm, G.S., & Skancke, G. (1964). *De yrkesaktive i Norge 1875-1960 og prognoser for utviklingen fram til 1970*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: https://www.ssb.no/a/histstat/art/art_010.pdf
- ➔ Pharo, H.Ø. *Marshallplanen – fra skepsis til omfavnelse*. Norgeshistorie, Hentet 10. mai. 2023 fra <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/1847-marshallplanen-fra-skepsis-til-omfavnelse.html>.
- ➔ Rønning, E. (2001). *Barns levekår før og nå*. I Samfunnsspeilet 04/2001, Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/barns-levekaar-for-og-naa>
- ➔ Skatteloven. (1921). Lov om skatt av formue og inntekt: Andet kapitel, Om den personlige skattepligt. (LOV-1921-15.05-23). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1911-08-18-8/§16>
- ➔ Sogner, S. (2015). *I gode og vonde dager: Familieliv i Noreg frå reformasjonen til vår tid* (3.utg.) Polen: Det Norske Samlaget
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Arbeidslivet: Antall menn og kvinner (15 - 74 år) i de ulike næringene*. (2022a). Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling>
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Arbeidstiden redusert med en tredel etter krigen*. (2007). Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/arbeidstiden-reduisert-med-en-tredel-etter-krigen>
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Arbeidslivet: Andel sysselsatte (15 - 74 år) som jobber heltid og deltid*. (2022b). Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling>
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Flyttinger i Norge i 1951*. (1999). Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flyttinger-i-norge-i-1951>

- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Lønn: Gjennomsnittlig lønn for heltidsansatte*. (2022c). Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling>
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *Slik jobber Norge*. (2022d). Hentet fra: <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/artikler/slik-jobber-norge>
- ➔ Statistisk sentralbyrå, *1,5 millioner flere sysselsatte i tjenestenæringene*. (2008). Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/1-5-millioner-flere-sysselsatte-i-tjenestenaeringene>
- ➔ UK Parliament (n.d.) *Conscription: the Second World War*. Hentet fra: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/yourcountry/overview/conscriptionww2/>

Vedlegg

Transkripsjon av intervjuer vedlagt i et annet dokument med tittelen “Vedlegg 1 Bachelor”.

7.1. Respondentliste

- I. Husmor 1: Født i 1937. Gift i 1959. Fikk 4 barn.
- II. Husmor 2: Født i 1933. Gift i 1952. Fikk 4 barn.
- III. Husmor 3: Født i 1931. Gift i 1949. Fikk 2 barn.
- IV. Husmor 4: Født i 1936. Gift i 1955. Fikk 5 barn.
- V. Husmor 5: Født i 1933. Gift i 1953. Fikk 3 barn.

7.2. Intervjuoversikt

- I. 26.04-2022, lengde på intervju: 39:14 minutter
- II. 26.04-2022, lengde på intervju: 48:25 minutter
- III. 27.04-2022, lengde på intervju: 30:23 minutter
- IV. 27.04-2022, lengde på intervju: 39:05 minutter
- V. 10.05-2022, lengde på intervju: 22:19 minutter

7.3. Intervjuguide

Min problemstilling er følgende “Hvordan oppfattet husmødrene samfunnet, hva tenkte de og hvordan så livene deres ut”

1. Når ble du født?
2. Giftet du deg? Evt når?
3. Hadde du noen barn? Evt hvor mange?
4. Hvordan så en normal dag ut hos deg?
5. Føler du at du var en husmor?
6. Var dette av eget ønske?
7. Likte du å være en husmor?
8. Ville du anse å være en husmor et yrke?
9. Hva var ansvarsområdet ditt?
10. Hadde du en jobb?
11. Hvis ja, var dette av eget ønske?
12. Hvor mye jobbet du?
13. Fikk du samme lønn som de mannlige kollegaene dine?
14. Følte du deg behandlet likegyldig som dine mannlige kollegaer?
15. Hvis du hadde en pause fra jobb, var det grunnet eget valg eller nødvendighet?
16. Hvor mange jobber var tilgjengelige for deg? Kunne du velge selv?
17. Hvor var barna mens du var på jobb?
18. Fikk du hjelp av egne foreldre med barnepass?
19. Hvis en av foreldrene måtte være hjemme med barn, var det en selvfølge at det var deg?
20. Hvilke muligheter hadde du for utdanning?
21. Var de det samme for kvinner som menn?
22. Hvordan vil du beskrive din oppdragelsesstil?
23. Hadde din partner en jobb?
24. Hvilke forventinger følte du at samfunnet hadde til deg?
25. Har du følt diskriminering?
26. Rundt 60 tallet, merket du noen endringer i hvordan kvinner ble behandlet eller betraktet?
27. Hvem bestemte? begge to, avhengig av ansvarsområder? Økonomi?
28. Føler du at samfunnet var mannsdominert i noen grad?

29. Følte du at du hadde de samme rettigheter som menn?

30. Har du noe som du føler er relevant og viktig å nevne, som jeg har glemt å spørre om?

